

VII

Osmanlı Ermenilerinin Liverpool'daki Zararlı Faaliyetleri ve Yurda Girme Teşebbüsleri

Prof. Dr. Ebubekir SOFUOĞLU

*Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi,
Adapazarı*

Aslı ŞENOL

*Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Tarih Bölümü, Yüksek Lisans
Öğrencisi, Adapazarı*

Avrupalı Devletlerin Osmanlı Devleti'nin işçilerine müdahale, devletin zayıfladığı son dönemlerinde artmıştı. Bu müdahaleler, kısmi de olsa devletin egemenlik haklarına zarar verir nitelikler de taşıyordu. Avrupalı devletlerin gerçekleştirdiği bu tür müdahalelerle Osmanlı Devleti'nden bağımsız devletler kopma süreci de işletiliyordu. Avrupalı Devletler bu müdahalelerini gizli bir şekilde yapmaya devam etmekle birlikte, aşıkâre yapmaktan da çekinmiyordu. Buna ilk örnek olarak da 1827 yılında Yunanistan'ın Osmanlı Devletinden kopartılarak Bağımsız hâle getirilmesi açık bir örnekti.

Avrupalı Devletler, 1815 Viyana Statüsünün, egemen devletlerin içindeki hiçbir milliyetçi isyana destek verilmeyecek mealindeki açık maddeye ortak imza koymalarına rağmen, bu imzadan 12 yıl sonra 1827 yılında, bu imzalarının tersine Yunanistan'ın bağımsızlığını desteklemişler, bu konuda açık taraf olmuşlar hatta Osmanlı Devletini, Yunanistan'ın bağımsızlığını tanımaya zorlamak için ona ortak (İngiltere, Fransa ve Rusya) savaş açarak Navarin Limanında donanmasını yakmışlardı. Avrupalı Devletlerin bu şekilde, Osmanlı Devleti'ne savaşa varan işçilerine müdahale süreci aslında, basit bazı ıslahatlar olarak başlıyordu.

Avrupalı Devletler başlangıçta Osmanlı tebaası gayri Müslimlerin, kültürel, idari, mali, dini gibi bazı haklarını korumak bahanesiyle Osmanlı devletinin işçilerine müdahale ediyorlar, sonuçta da ondan, gayri Müslim bölgelerinin bağımsız bir devlet olmalarını sağlayıncaya

kadar ileri gidiyorlardı. Halbuki asıl meselenin, gayri Müslimlerin haklarını korumak olmadığı tarihi süreç içerisinde Osmanlı coğrafyasında yaşanan örneklerle de anlaşılıyordu. Yunanistan'da, Bulgaristan'da, Makedonya'da, Karadağ'da, Sırbistan'da, Girit'te, Lübnan'da ve daha birçok Osmanlı toprağında, Gayri Müslimlerin haklarını korumak bahanesiyle Avrupalı Devletlerce başlatılan görünüşte masum ıslahat talepleri, bu devletlerin Osmanlı'dan kopartılarak bağımsız devlet haline getirilmesiyle sonuçlanıyordu.

Bu nedenle Osmanlı İdarecileri, görünüşte gayri Müslimlerin haklarını koruma amaçlı taleplerden endişe etmekte haklıydı. Çünkü endişelerin nasıl bağımsız devletler olarak karşısına çıktığını bizzat yaşayarak görmüştü. Bu fiili örneklerden sonra her ıslahat talebi haklı olarak Osmanlı idarecilerinde yeni endişelere yol açıyordu. Yoksa Osmanlı idarecilerinin, Müslim olsun Gayri Müslim olsun, kendi tebaasının haklarını ihlâl etmek gibi bir idari anlayışı yoktu ve idari yapısı da buna uygun değildi. Orta çağlardan beri idaresindeki örneklerle Osmanlı, hoşgörünün en açık örneklerini sergilemiş adeta Dünya'ya öğreten devlet de o olmuştu. Bu haliyle, idari yapısında hoşgörüyü esas alan anlayışına rağmen tebaasının haklarını ihlâl ediyor gibi muamele edilmek Osmanlı Devletine layık olmayan bir uygulamaydı.

Doğal olarak asıl amaç, Osmanlı'yı tebaasına daha fazla haklar vermeye zorlamak değil, bu ad altında öncelikle Gayri Müslim, daha sonra Orta Doğu'da da olduğu gibi Müslim bölgeleri bağımsızlığa taşımaktı. Bunun birçok örneğini gören Osmanlı idarecileri de bu konuda tedbirli olmakta haklılardı. Bu amaçla 1827'de Yunanistan'ın bağımsızlığı ile başlayan süreç içinde Osmanlı, Balkanlardan çekilmek zorunda kalmış, milliyetçi devletlerin kurulması ile toprakları gerileye gerileye, artık milliyetçi bağımsızlık sürecinin talepleri Anadolu'ya dayanmıştı. Yunanlardan, Sırpplardan, Karadağlılardan, Bulgarlardan, Makedonlardan sonra sıra artık Anadolu'daki Ermenilerin bağımsızlığa kavuşturulmasına gelmişti. Artık Balkanlarda kurdurulan milliyetçidini devletlerden sonra şimdi de Anadolu'da milliyetçi-dini Hıristiyan bir Ermenistan kurulması süreci başlamıştı.

Anadolu'da bir Ermenistan kurulması süreci, Osmanlı devletinde Misyoner okulları kurulması ile daha 18.yy'da başlatılmış¹, bunun resmi bir hüviyet alması 1878 Berlin Antlaşması ile gerçekleşmişti. Eskiden olduğu gibi Avrupalı Devletlerin, Berlin Antlaşmasına Doğu Anadolu'da Ermeniler lehine bazı ıslahatlar yapılmasına ilişkin bir madde koydurmaları, daha sonra yapacakları dayatmalara, kendilerine göre haklı olarak Uluslar Arası antlaşmalara zemin olarak kullanılmak üzere planlanmıştı. Bundan sonraki müdahaleler görünüşte Uluslar Arası hukuka

uygun, Osmanlı'ya dayatma yapmıyor, sadece imza koyduğu antlaşmaya, Osmanlı'dan sadık kalması isteniyor görüntüsü altında gerçekleşecekti. Nitekim de öyle olmuştu. Tıpkı Yunanistan, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan gibi devletlerin bağımsızlıkları sürecinde oldukları gibi, bir takım haklara dayalı talepler-bu hakların alınması için mitingler, gösteriler, Avrupalı devletler tarafından yapılan uluslar arası tahrikler-yine bu hakların alınması için gerçekleştirilen şiddet olayları, terörize faaliyetler ve Uluslar Arası müdahale şeklinde alışılmış olunan süreç Ermeniler için de icraya konulmuştu. Bunun için de artık Osmanlı topraklarında İstanbul'da, Bitlis'te, Van'da, Erzurum'da, Trabzon'da Hınıs'ta ve daha birçok yerde Avrupalı devletlerin desteklediği Ermeni isyanları Marksist Ermeni ihtilâlcileri desteklemeyen sivil halka saldırıları, onları katletmeleri başlamıştı². Bu konuda en büyük destekler her zaman olduğu gibi, başta İngiltere³ ve Rusya'dan geliyordu. Berlin Antlaşmasından alınan destekle İhtilalci Ermeniler, neredeyse her Ermeni'nin yaşadığı bölgede isyan, ihtilal, katliam çıkarmaya başlamıştı.

Bu ihtilal hareketlerine karşılık da doğal olarak Osmanlı Devleti tedbirlerini alacaktı. Nitekim de öyle olmuştu. Şiddet içeren Ermeni saldırılarına karşı Osmanlı İdaresi, son derece sabırlı davranmış, bu isyan ve ayaklanmalara silahla karşılık vermeyi sürekli ertelemişti⁴. Öte yandan Osmanlı İdaresinin, Avrupalı devletlerin muhtemel müdahaleleri nedeniyle, bu isyanları bastırmada dikkatli davranma adına çekingen durması, isyancıları kıskırtıyor, onların, isyanlarının şiddetini azaltacak yerde daha da artırmalarına yol açıyordu. İsyancılara bu konularda en büyük destek ilk olarak İngiltere'den geliyordu⁵. Bu konuda Hariciye nezaretine, 1896 tarihinde gelen belge çok ilginçtir. Bu belgeye göre dönemin İngiltere Başbakanı Gladston, liverpoolda nutuk irad etmişti ve bu nutuk Avusturya ve Macaristan matbuatında da yer bulmuştu. Bu nutkunda Gladston, diplomatik süreci de hiçe sayarak Osmanlı'ya karşı bir takım tedbirler alınmasını istiyordu. Bu tedbirler içerisinde İstanbul'daki İngiltere sefirinin geri çağırılmasını ve Londra'da bulunan Osmanlı sefirine pasaportunun verilerek geri gönderilmesini isteyecek kadar ileri gidebiliyordu⁶.

Diplomatik alanda bu denli ileri giden İngiltere askeri alanda da aynı şiddetle Osmanlı'yı, Ermeni İsyanlarını bastırmada silah kullandığı gerekçesiyle, Ermeni isteklerini gerçekleştirmeye zorluyordu. Ve bunun için de Çanakkale açıklarında bir İngiliz filosunu bulundurarak tehdidini artırıyordu. Öte yandan Ermeni ihtilâlcilerininin bağımsızlık isteklerinin diğer destekçisi Rusya ise de Boğaziçi açıklarına bir Rus donanması göndermekten geri durmuyordu. Ayrıca bunların üstüne diğer Avrupalı Devletlerin donanmaları da adalar denizinde bulunuyordu. Bu durum

1827 Yunan isyanında, verdiği sözlere ve atmış oldukları imzalara rağmen Navarin'de Osmanlı donanmasını yakan Avrupa Devletlerinin yapmış olduğu desteğin aynısıydı. Bu donanmalar, İstanbul'da bir Ermeni isyanı çıktığı takdirde Osmanlı, Ermenileri kesiyor, katlediyor bahaneşiyle, en sert tedbirlere bile başvurarak tıpkı Yunanistan'ı bağımsızlığa kavuşturdukları gibi Ermeniler'i de bağımsızlığa kavuşturacak her türlü desteği vermeye hazır bekliyorlardı⁷.

Öte yandan İngiliz Başbakan'ın Ermenilere destek konusunda Uluslar Arası hukuku, diplomasiyi hiçe sayan tutumlarına itiraz gelmiyor da değildi. Bu konuda başta kendi ülkesindeki İngiliz basını olmak üzere Avusturya basını, Macaristan basını Gladston'un bu tutumlarını şiddetle eleştiriyorlar, bu tutumların İngiliz menfaatlerine uygun olmadığını ileri sürüyorlardı. Hatta İngiltere'nin Hindistan'da yaptığı zulümlere de atıf yapılarak, bu müdahaleleri eleştiriyorlardı⁸.

Osmanlı topraklarında bir Ermenistan kurma amaçlı bu Uluslar Arası desteklerin yanı sıra, Osmanlı'da terörize hareketlere karışık, gerek Osmanlı adli makamlarınca yargılandıktan sonra Padişah'ça affedilen ve gerekse daha sonra yapmış oldukları terörize faaliyetler nedeniyle Yurtdışına, bu çerçevede İngiltere-Liverpool'a gelen Ermeniler de boş durmuyorlardı. Buna göre Osmanlı'nın Liverpool konsolosluğundan gönderilen belge, Liverpool'daki durumu ortaya koyuyordu⁹. Belge, Liverpool'da Ermeniler tertiplemiş olduğu mitingten bahsediyordu. Londra'daki Ermeni merkez komisyonu şeklinde bir komisyona bağlı, Liverpool serbest kulübü tarafından yapıldığı anlaşılan mitingün en büyük desteklerinden birini Protestan kilisesinden aldığı ifade ediliyordu. Protestan kiliseleri bu mitingi, kilise kapılarına ilanlar asarak da halka duyuruyor ve bu şekilde mitingün kalabalık olmasını sağlamaya çalışıyorlardı. İngiltere Parlamentosundan Mösyo Samuel Bech'in başkanlık edeceği, daha önceleri Urfa'da yaşayan Ermenilerden de katılanların olacağı ve iki bin kişinin toplanması beklendiği mitingte bir konuşma yapılacağı ilan ediliyordu. Öte yandan aynı belgede Liverpool'daki Ermenilerin, Türkiye'deki Ermenilere yardım yapmak amacıyla bir yardım kampanyası başlatacaklarından da bahsediliyordu¹⁰.

Osmanlı Devleti'nin işlerinin bu şekilde yabancı destekli müdahalelerle zayıflatılmaya çalışılmasından başka, 1890'lı yılların medyası da bu çabaların dışında kalmıyordu. Medya'nın haber alma, takipçilerine duyurma çabaları tabii ki mesleki çabalar olarak görülmemelidir ve altında bir art niyet aranmamalıdır ancak medya'nın bu tür haberlere ulaştıktan sonra bu haberleri yansıtma biçimleri, medya'nın sadece mesleki bir gayret içinde olmasından daha fazla bir çaba içinde oldukları endişelerini öne çıkarıyordu. Medya'nın bu tür çabalar içinde olduğu Osmanlı

bürokratlarınca bilindiği için özellikle İngiltere medyasının Ermenilerle ilgili haber yapma taleplerine dikkatle yaklaşıyordu. Bu konuya ilişkin Osmanlı Arşiv vesikaları arasında bulunan bir belge bu durumu ortaya da koyuyordu. Bu belgeye göre bir İngiliz gazeteci Osmanlı makamlarından Ermenilerin yoğun yaşadığı bölgelerde haber yapma izni talebiyle Osmanlı idarecilerine başvurduğu görülüyordu¹¹.

Belgeye göre, Osmanlı Devleti'ne genellikle diğer siyasi meselelerde olduğu gibi Ermenilerle ilgili hususlarda da İngiliz kamuoyunda bir nefret vardı ve bu nefreti anlamak mümkün değildi. Bu sebeple de adeta İngilizlerden ne talep gelirse gelsin, ret etme eğilimi hakimdi. Ermeniler hakkında ortaya çıkan olaylarla ilgili bir çalışma yapmak isteyen bir İngiliz gazetecinin de İstanbul'da istihbaratın arttığı şekilde rivayetini ortaya koyan belge, bu gazetecinin Ermenilerle ilgili iddiaları araştırmak üzere görevlendirildiğinden bahsetmekteydi. Bu İngiliz gazetecinin, Ermeni Meselesi ile ilgili Sadrazam Ahmet Cevat Paşa ile görüşmek üzere onun makamına geldiğinden aktarılan belgede, Bitlis'teki Ermeni olaylarını araştırmak için Cevat Paşadan izin talep ettiği ifade ediliyordu.

1877 yılındaki Osmanlı-Rus savaşından sonra çekmiş oldukları eziyetler ve zorla göç ettirilmelerinden dolayı Türklere haksızlık yapıldığını belirterek dürüstlüğünü ortaya koymak isteyen gazeteci, Ermeni meselesinde cereyan eden olayları da doğru bir şekilde yazmak amacıyla, Bitlis'e ve bu olayların geçtiği diğer bölgelere gitmek için izin istiyordu. Cevat paşa da cevaben, İngiltere'de düşmanlarının çok olduğunu, herkesin o gazeteci gibi hakkaniyetli olamayacağını söylediikten sonra, güvenliğinin garanti edilemeyeceği kaygısıyla Gazeteciye bölgeye gitme izni verilemeyeceği cevabını veriyordu¹².

Gazeteci ise, böyle bir yasaklamanın doğru olmadığı, yanlış değerlendirmelere yol açabileceği düşüncesiyle izin talebinde ısrarcı olunca, Sadrazam, Ermeniler hakkında birçok şeyler yazılıp çizildiğini, fakat şu an bölgede Fransız ve Rus azalardan müteşekkil Uluslar Arası bir komisyon bulunduğunu, komisyonun çalışmalarını tamamlayıncaya kadar bölgeye gitmeye kimseye izin veremeyeceklerini tekrarlıyordu. Ahmet Cevat Paşa devamlı, Ermeniler hakkında bu kadar yazılan yanlış bilgileri anlayamıyorum demesi üzerine, gazeteci de o halde bu yazılan şeylerin yanlışlığını ortaya koyma hususunda size yardım etmeme izin verin diye karşılık veriyordu. Ahmet Cevat paşa ise buna, komisyonun çalışmalarına devam ettiğini bu vesile gerçeklerin ortaya çıkacağı karşılığını veriyordu. İngiliz gazeteci ise İngiliz kamuoyunun komisyonlara inanmadığını ifade ederek bölgeye gitme hususunda ısrarına devam ediyordu¹³.

İngiliz gazetecinin, İngiltere’de kamuoyunun Osmanlı’da Ermeniler katlediliyor şeklinde inanıyorlar rivayetine karşılık, Ahmet Cevat Paşa, bizim korkacak bir yönümüz yok, alnımız açık diye cevap verince, Gazeteci, o halde neden izin vermiyorsunuz, daha önce izin isteyen gazetecilere de izin verilmemiş olduğunu söylüyordu. Cevat Paşa da buna karşın, eğer bir kişiye izin verilirse yeni taleplerin geleceğini bunun da Komisyon’un hâlen çalışma yaptığı Muş’ta yoğunluk olacağını bunun da komisyon’un çalışmalarına zarar verebileceğini söylüyordu¹⁴.

İzin alamayan gazeteci, Cevat Paşa’ya, bunun yanlış anlamalara yol açacağını, Osmanlı’nın gerçekleri saklamaya çalıştığı şeklinde kanaatlerin yayılacağını söylüyordu. Ahmet Cevat Paşa ise bu yanlış haberlere asla ehemmiyet vermeyeceğini ifade ediyordu. Bundan başka İngiliz gazeteci, Ahmet Cevat Paşa’ya, siz yasaklasanız da bölgeye gizlice girecek gazetecilerin olacağını söyleyince de Ahmet Cevat Paşa da buna kimsenin muvaffak olamayacağı cevabını veriyordu. Gazeteci ise bu konuda o kadar emin olmaması gerektiğini hatırlatıyordu¹⁵.

İngiliz gazetecinin bu cevabı bile birçok noktayı açıklıyordu. Bağımsız bir devlet olan Osmanlı Devleti, kendi toprağı olan bir bölgede Uluslar Arası komisyon çalışma yaparken hiçbir ayırım yapmadan bölgeyi tüm gazetecilere kapatıyor, ancak, Ermeniler meselesinde Osmanlı’nın içişlerine karışmadığını iddia eden İngiltere’den bir gazeteci, gazetecilere konulan bu yasağın delinmeyeceğinden emin olmayın uyarısında bulunuyordu. İngiliz gazeteci, eğer bu işin içinde değilse, bu yasağın nasıl delindiğini nereden biliyordu acaba? Bu nedenle bu konu bile Avrupalı Devletlerin Osmanlı Devleti’nin içişlerine nasıl müdahale ettiğini ortaya koyuyordu¹⁶.

İngiliz gazeteci, izin alamayınca kalkmaya yeltendiği bir sırada, Sadrazam Ahmet Cevat Paşa, izin vermemesine gerekçe olarak, zor bir dönemde bulunuyoruz, bundan dolayı izin veremiyoruz deyince gazeteci küstahlaşarak, bu halin şiddetini siz artırıyorsunuz diye Sadrazamın sözünü keserek cevap veriyordu¹⁷.

İngiliz gazetecinin bu üslubu da ayrı bir mana içeriyordu. Kendisine neden izin verilmediğini kibarca ifade etmeye çalışan bir Sadrazam’a (kendi ifadesiyle) küstahça cevap verebiliyordu ve bu gazeteci başlangıçtaki izin talebinde dürüstçe haber yapmaktan bahsedebiliyordu. Bu durumda, izin alamama hususunda bile sinirlenip dengesini tutamayan ve küstahlaşan bir gazeteci kendi dininden olan bir Ermeni’nin karşılaşmış olduğu belki de lokal olay konusunda nasıl dürüst davranabileceği şüpheli hale geliyordu. Kendi dininden bir Ermeni’nin hayat şartlarında görmüş olduğu elverişsiz bir durumu, bu elverişsiz hayat şartlarının Müslümanlar için de geçerli olup olmadığına bakmadan ya

da bunu layıkıyla değerlendirmeden, dürüstçe değerlendirme yapması çok da inandırıcı görünmemekteydi. Bütün bunlar, Osmanlı Devleti'nin bölgeye gönderilecek gazeteciler karşısında dikkatli davranmasının ne kadar haklı olduğunu ortaya koyuyordu.

Osmanlı topraklarında isyana kalkan Ermeniler üzerine Uluslar Arası komisyonun bölgede çalışma yapmasının yanı sıra Osmanlı Arşiv Belgeleri arasında bulunan bir başka belge, Ermenilerin hayat şartlarının hiç de kötü şartlar olmadığı hususunda kanaatleri güçlendirmekteydi. Belge öte yandan, Ermeni meselesine Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışmak pahasına yine yukarıdaki belgeler de olduğu gibi, Ermeni suçlulara verilen İngiliz desteğini ortaya koymaktaydı. Belge, içinde çeşitli suçlara bulaşmış Ermeni suçluların olduğu ve İngiltere'nin Liverpool şehrinden kalkan ve Osmanlı Vilayeti Selanik limanından gelen bir gemiden bahsetmekteydi ve geminin suçlu Ermeni yolcuları herhangi bir Osmanlı limanında indirecekleri yönünde haberlerden bahsetmekteydi¹⁸.

Bu durumda eğer Osmanlı toprakları, iddia edildiği gibi onların katledildiği, onlara zulümler edildiği ve bundan dolayı yaşanamayacak topraklar olmuş olsaydı, bu gemide bulunan ve Osmanlı Devleti sınırları dışına çıkan Ermeniler tekrar Osmanlı topraklarına girmeye çalışmazlardı. Bu arada Osmanlı sınırları dışına çıkmış olanların geri gelmelerinde, vatan özlemi, akrabalarının yaşadığı yerlere tekrar gelme gibi niyetler de olmuş olabilir. Yine de bu niyetlerle de olsa, iddia edildiği gibi, geri geldiklerinde onları bekleyen bir zulüm, katliam beklentileri varsa, bile bile kimsenin eziyete veya ölüme gelmemeleri gerektiğine göre Osmanlı topraklarının yaşanamaz topraklar olduğu düşünülmemelidir. Çünkü bu Ermeniler yurtdışına çıkmışlar, sözde zulüm ve katliamdan kurtulmuşlardır. Böyle kişilerin tekrar geri gelmeye çalışmaları ve bu geri gelişlerin de aslında Osmanlı topraklarının eziyet çekilen topraklar olmadığı sonucunu vermesi dikkatlerden kaçmamalıdır.

Belgeye göre Kaptan Tomas Kılan kumandasında olup Liverpool'dan Selanik'e gelerek daha sonra Selanik'den hareket edecek olan Kilmor adlı İngiliz bandıralı vapurda kırk kadar Ermeni bulunduğu ihbar ediliyor ve vapurun yola devam ederek İstanbul'a geleceği, İstanbul'a geldiğinde de bu Ermenilerin izinsiz karaya çıkarılmaması ve vapur kalkıncaya kadar denizden ve karadan geminin kontrol altında tutulması, İstanbul'dan hareket ettikten sonra da Osmanlı Devleti'nin herhangi bir sahiline çıkmamaları için lazım gelen tedbirleri almaları hususunda ilgili makamlara tabliyat yapılması için durumun zabtiye nezaret-i celilesine de bildirilmesi talimatı veriliyordu. Çünkü bu vapurdaki yolcular, Osmanlı topraklarına yasal olmayan yollardan giriş yapmaya

çalışıyorlardı ve Devlet de doğal olarak girişlerin yasal olmamaları nedeniyle buna engel olmaya çalışıyordu¹⁹.

Daha sonra, içinde kırk kadar Ermeni bulunduğu ihbar olunan Kilmor adlı İngiliz bandıralı vapur, Cuma günü saat üç buçukta İstanbul'a ulaştıktan sonra geçiş belgesi ve daha başka gerekli malzemeyi tedarik tedarik etmek için Harem iskelesi içinde demirlemesiyle, vapurda gerekli tahkikat yapılmış ve vapurda kırk Ermeni ile beş Rum yolcu bulunduğu tespit edilmiş ve Ermenilerin İstanbul'dan daha önce posta ve yük vapurlarıyla Pireye gidip bu kez de Pire'de Kilmor vapuruyla Varna'ya gidecekleri öğrenilmişti. Yapılan tahkikatla yolcuların isim ve sanatları, İstanbul'dan Pire'ye gittikleri vapurların ait olduğu şirketleri ve Köstence ve İbraile gitmek üzere Pire'de aynı vapura girmiş olan beş nüfus Rum yolcu hakkında icra kılınan tahkikatı ayrı ayrı kayıt altına alınmıştı. Vapurun geçiş için izin tezkerelerini, gerekli malzemeleri ve görevlilerin vapur ve yolcuları hakkında lazım olan kayıtları tutmalarından sonra vapur, saat dokuz buçukta Harem iskelesinden hareket ederek karadenize doğru yola çıktığı bildiriliyordu. Bu vapurun boğazından çıkıncaya kadar da liman dairesinden bir vapur eşliğinde takip edilmesi isteniyordu²⁰.

Tomas Kılan kaptanın idaresindeki Liverpool'dan hareketle Pire ve Selanik yoluyla, Cuma günü İstanbul'a ulaşan Kilmor adlı İngiliz bandıralı vapurda bulunan kırk Ermeninin isim ve meslekleri aşağıdaki listede belirtilmiştir.

Denizcilik Bakanlığı'na gönderilen liste şu şekilde idi:

İsimleri sanatları Dersaadette girmiş oldukları vapurlar ile hareket tarihleri

Tercanlı Dikran veled-i Tatavus	Hammal on beş gün mukaddem Fransız vapurlarıyla Pire'ye gitmiş olduğu
Kiğili Vartan veled-i Serkez	Kömür Hamalı
Kiğili Markan veled-i Bedros	Kömür Hamalı
Kiğili Ohannes veled-i Mıgırdıç	Kömür Hamalı On altı gün mukaddem Fransız vapurlarıyla Pire'ye gitmiş oldukları
Şebin Karahisarlı Turus veled-i Mikail	Poliçeci
Kiğili Karabet veledi Zerges	Kömür Hamalı
Kiğili Artin veled-i Kidork	Kömür Hamalı
Muşlu Artin veled-i Ağacan	Kamantu Hanında Kapucu
Muşlu Hazer veled-i Haçin	Galata'da Almanyalı Duşkinin yanında hademe - yirmi bir gün mukaddem Fransız vapurlarıyla Pire'ye gitmiş oldukları
Muşlu Mihran veled-i Musis	Kadı Köyü gaz şirketinde Amele

Kiğli Serkez veled-i Gereguş	Karadilubub bankasında hamal
Sivashlı Parpih veled-i Taurus	Karadilubub bankasında hamal - yirmi beş gün mukaddem Fransız vapurlarıyla Pire'ye gitmiş oldukları
Vanlı Karabet veled-i Mıgırdıç	Karadilubub bankasında hamal
Humuslu Hazer veled-i Gereguş	Kasımpaşada Kahveci çırağı - on gün mukaddem Mısır Postasıyla Pire'ye gitmiş olduğu.
Kiğli Parbeh veled-i Mıgırdıç	Uşak
Vanlı Libeven veled-i Manus	pürükar
Malatyalı Ohan veled-i David	Aşar Efendi hanında Almanyalı Rulbin tacirin yanında hademe yirmi gün mukaddem Mısır Postasıyla Pire'ye gitmiş oldukları
Bitlisli Turus veled-i Markar	Romanya sefarethanesinde uşak - on altı gün mukaddem Avusturya vapurlarıyla Pire'ye gitmiş olduğu
Erzincanlı Kırkor veledi Markus	Gümrükte Komisyoncu Bedrosun yanında hademe 25 Gün mukaddem Avusturya vapuru ile Pireye gittiği
Kemahlı Bogos veled-i Mıgırdıç	Beşiktaşda Kurukahveci - dokuz gün mukaddem Rusya vapurlarıyla Pire'ye gitmiş olduğu
Vanlı Avadis veled-i İbrahim	Kömür hamalı- yirmi gün mukaddem Rusya vapurlarıyla Pire'ye gitmiş olduğu.
Vanlı Kırkor veled-i Makus	Mahmudpaşa'da hamal - yirmi beş gün mukaddem Yunan vapurlarıyla Pire'ye gitmiş olduğu
Kovaşlı Ohannes veled-i Manuk	Kömür hamalı - İngiliz bandıralı vapurlarıyla Pire'ye gitmiş olduğu
Kumkapılı Karabet veled-i Ohannes	Halıcılar hanında kuyumcu- on altı gün mukaddem İtalyan vapurlarıyla Pire'ye gitmiş olduğu
Şebinkarahisarlı Ohannes veled-i Kırkor	Pazar-ı almanda hamal
Arapkirli Turus veled-i Mıgırdıç	Reji idaresinde sigaracı 22 Gün Mukaddem İtalyan vapurlarıyla Pireye gitmiş olduğu
Muşlu Ohan veled-i karabet	pilamari matbaasında hademe - yirmi beş gün mukaddem İtalyan vapurlarıyla Pire'ye gitmiş oldukları
Vanlı Murad veled-i Galan	Dahiliye Gümrüğünde hamal
Kiğli Agob veled-i Mardik	İngiltereli Kilfirist - ecnebi hanında kömür hamalı
Erzurumlu Vartan veled-i Kırkor	İngiltereli Kilfirist - ecnebi hanında kömür hamalı
Vanlı Jirun veled-i Agop	İngiltereli Kilfirist - ecnebi hanında kömür hamalı
Kiğli Artin veled-i İbrahim	İngiltereli Kilfirist - ecnebi hanında kömür hamalı
Vanlı Hazer veled-i Mirat	İngiltereli Kilfirist - ecnebi hanında kömür hamalı
Muşlu Mosis veled-i Asarvar	İngiltereli Kilfirist - ecnebi hanında kömür hamalı İngiliz bandıralı deru vapurlarıyla Pire'ye gitmiş oldukları
Kiğli Artin veled-i Ohannes	hevfeman ecnebiye hanesinde kömür hamalı
Kiğli Minak veled-i Agop	Hibdirici ecnebiye hanesinde kömür hamalı
Vanlı Haçik veled-i Kazar	Hufhan ecnebiye hanesinde kömür hamalı

Vanlı Vartan veled-i Avadis	Koskolu Ecnebiye yanında kömür hamalı
Hasköylü Hamparson veled-i Haçik	Tezkireci İngiliz vapurlarıyla Pire'ye gitmiş olduğu
Mamas veled-i Karabet	Tahtakalede işçi tablakârı - on altı gün mukaddem İngiliz vapurlarıyla pire'ye gitmiş olduğu.

Yine Denizcilik Bakanlığı'na gönderilen listede 5 Rum yolcu şu şekilde belirlenmişti:

İsimleri	Meslekleri	Gidecekleri yerler
Hristo veled-i papazimu	Terzi	Köstence'ye
Kata Karatos	Tüccar	Köstence'ye
Yıvan veled-i Marulu	Hızmetçi	köstence'ye-Yunan tebasından oldukları
Yıblu Benti Niyavut	Hızmetçi	ibraile
İbrailli Yusuf veled-i Sarrafoğlu	Tercüman	ibraile tebasından saltanat-ı seniyyesinden

İsimleri, meslekleri geldikleri istikametleri yukarıda belirtilen Ermeni ve Rum yolcular yasal olmayan yollardan, bu şekilde Osmanlı topraklarına girmeye çalışıyorlar, Osmanlı idaresi de doğal olarak güvenlik amacıyla gerekli tedbirleri alıyordu. Yine yukarıda belirtildiği üzere, iddialara göre zulüm gören, katledilen Ermeniler, bu zulümlerden ve katliamlardan kurtuldukları halde yeniden eziyet çekecekleri topraklara girmeye çalışıyorlardı. İşte burası çok önemli bir nokta idi. Osmanlı toprakları, iddia edildiği gibi onlar için güven verici topraklar olmasaydı, kurtuldukları bu topraklara yeniden girmemeleri gerekiyordu. Doğrusu Osmanlı toprakları, güvenli topraklardı ve bir şekilde yurt dışına çıkan Ermeni ve Rum'lar bir süre yurt dışında bulunduktan sonra, onlara sıkıntı vermeyen yerin gerçekten neresi olduğunu, bizzat görerek, yaşayarak daha iyi tespit ettikten sonra tekrar asıl yaşadıkları, huzur buldukları yerlere geri dönmeye çalışmalarıydı.

Öte yandan, eğer bu Ermeni ve Rumlar gerçekten Osmanlı topraklarına huzur içinde yaşamak için dönmüyorlarsa, o halde bunların, yeniden, karışıklık, isyan gibi terörize amaçlar için Osmanlı topraklarına girmeye çalıştıkları düşünülebilir. Bu durumda da Osmanlı yöneticilerinin güvenlik amacıyla, onları kontrol altında tutmaları son derece doğal bir tedbir olarak gözükmektedir. Ya da, herhangi gayri meşru amaç için Osmanlı topraklarına girmeseler bile, ülkeye girişleri yasal değilse, her bağımsız devlet gibi, devletin bu durumda tedbir alması onun egemenlik hakkından kaynaklanan meşru bir adımdır.